

8. Commota est et contremuit terra; fundamenta montium concussa sunt, et conquassata, quoniam iratus est eis.
9. Ascendit fumus de naribus ejus, et ignis de ore ejus vorabit; carbones succensi sunt ab eo.
10. Inclinauit oculos, et descendit; et caligo sub pedibus ejus.
11. Et ascendit super cherubim, et volavit; et lapsus est super pennas venti.
12. Posuit tenebras in circuito suo latibulum; cribrans aquas de nubibus caelorum.
13. Præ fulgore in conspectu ejus, succensi sunt carbones ignis.
14. Tonabit de caelo Dominus; et excelsus dabit vocem suam.
15. Misit sagittas, et dissipavit eos; fulgur, et consumpsit eos.
16. Et apparuerunt effusiones maris, et revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris ejus.
17. Misit de excelso, et assumpsit me; et extraxit me de aquis multis.
18. Liberavit me ab inimico meo potentissimo, et ab his qui oderant me; quoniam robustiores me erant.
19. Prævenit me in die afflictionis meae, et factus est Dominus firmamentum meum.
20. Et eduxit me in latitudinem; liberavit me, quia complacui ei.
21. Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam; et secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.
22. Quia custodivi vias Domini, et non egi impie, a Deo meo.
23. Omnia enim judicia ejus in conspectu meo; et praecepta ejus non amovi a me.
24. Et ero perfectus cum eo; et custodiam me ab iniquitate mea.
25. Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam; et secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.
26. Cum sancto sanctus eris; et cum robusto perfectus.
27. Cum electo electus eris; et cum perverso perverteris.
28. Et populum pauperem salvum facies; oculisque tuis excelsos humiliabis.
29. Quia tu lucerna mea Domine; et tu Domine illuminabis tenebras meas.
30. In te enim curram accinctus; in Deo meo transiliam murum.
31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum; scutum est omnium sperantium in se.
32. Quis est Deus præter Dominum; et quis fortis præter Deum nostrum?
33. Deus qui accinxit me fortitudine; et complanavit perfectam viam meam.
34. Coæquans pedes meos servis, et super excelsa mea statuens me.
35. Docens manus meas ad prælium, et componens quasi arcum aureum brachia mea.
36. Dedisti mihi clypeum salutis tuæ; et mansuetudo tua multiplicavit me.
37. Dilatabis gressus meos subter me; et non deficiet tali me.
38. Persequar inimicos meos, et conteram; et non convertar donec consumam eos.
39. Consumam eos et confringam, ut non consurgant; cadent sub pedibus meis.
40. Accinxisti me fortitudine ad prælium; incurvasti resistentes mihi subter me.
41. Inimicos meos dedisti mihi dorsum; odientes me, et disperdam eos.
42. Clamabunt, et non erit qui salvet; ad Dominum, et non exaudiet eos.
43. Delebo eos ut pulverem terræ; quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
44. Salvabis me a contradictionibus populi mei; custodies me in caput gentium; populus, quem ignoro, serviet mihi.
45. Filii alieni resistent mihi, audita auris obedient mihi.

46. Filii alieni deluxerunt, et contrahentur in angustiis suis.
47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus; et exaltabitur Deus fortis salutis meae.
48. Deus qui das vindictas mihi, et dejicis populos sub me.
49. Qui educis me ab inimicis meis, et a resistentibus mihi elevas me; a viro iniquo liberabis me.
50. Propterea confitebor tibi Domine in gentibus; et nomini tuo cantabo.
51. Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam christo suo David, et semini ejus in sempiternum.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur ultima Davidis dicta ac, vers. 8, ejus heroes, nimirum tres ejus fortissimi milites, eorumque heroica factura, ac vers. 24, ceteri ejus triginta Fortes numerantur. Confer hoc caput cum I Paral. xi, ubi alio ordine et methodo idem catalogus Fortium Davidis textitur.

1. Hæc autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de christo Dei Jacob, egregius psalter Israel: 2. Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam. 3. Dixit Deus Israel mihi, locutus est Fortis Israel, dominator hominum, justus dominator in timore Dei. 4. Sicut lux aurora, oriente sole, mane absque nubibus rutilat, et sicut pluvius germinat herba de terra. 5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque mutuum. Cuncta enim salus mea, et omnis voluntas; nec est quidquam ex ea quod non germinet. 6. Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi, quæ non tolluntur manibus. 7. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro et ligno lanceato, igneque succensæ comburentur usque ad nihilum. 8. Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno. 9. Post hunc, Eleazar filius patris ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philistiim, et congregati sunt illic in prælium. 10. Cumque ascendissent viri Israel, ipse stetit et percussit Philistæos, donec deficeret manus ejus, et obrigesceret cum gladio; fecitque Dominus salutem magnam in die illa; et populus qui fugerat, reversus est ad caesorum spolia detrahenda. 11. Et post hunc, Semma filius Age de Arari, et congregati sunt Philistiim in statione; erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugisset populus a facie Philistiim, stetit ille in medio agri, et tutus est cum, percussitque Philistæos, et fecit Dominus salutem magnam. 13. Nec non et ante descenderant tres qui erant principes inter tres, et venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam, castra autem Philistinorum erant posita in Valle gigantum. 14. Et David erat in præsidio; porro statio Philistinorum tunc erat in Bethlehem. 15. Desideravit ergo David, et ait: O si quis mihi daret potum aquæ, de cisterna quæ est in Bethlehem juxta portam! 16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philistinorum, et hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, et attulerunt ad David; at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino, 17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc; num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, et animarum Dominus, ne faciam hoc? Nolu it ergo bibere; hæc fecerunt tres robustissimi. 18. Abisai quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus; ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit nominatus in tribus, 19. et inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat. 20. Et Banaias filius Joiada viri fortissimi.

magnorum operum, de Cabsel; ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit, et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis. 21. Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam; itaque eum descendit ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, et interfecit eum hasta sua: 22. hæc fecit Ba-naias filius Joiada. 23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobilio-res; verumtamen usque ad tres non pervenerat; fecitque eum sibi David auricularium a secreto. 24. Asael frater Joab inter triginta, Elehanan filius patris ejus de Bethlehem, 25. Semma de Harodi, Elica de Harodi, 26. Eles de Phalti, Hira filius Aeces de Thecua. 27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati, 28. Selmon Ahothites, Maharai Netophathites, 29. Heled filius Baana, et ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, 30. Banaia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas, 31. Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi, 32. Eliaba de Salaboni, filii Jassen, Jonathan, 33. Semma de Orori, Aiam filius Sarar Arorites, 34. Eliphelet filius Aasbai filii Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites, 35. Hesu-ri de Carmelo, Pharai de Arbi, 36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi, 37. Selec de Am-moni, Naharai Berothites armiger Joab filii Sarvia, 38. Ira Jethrites, Gareb et ipse Jehrites, 39. Urias Helthaus. Omnes triginta septem.

Ver. 1. 1. HEC AUTEM SUNT VERBA DAVID NOVISSIMA, — quia, ut ait S. Hieronymus in *Tradit.*, « post psalterium et cætera metra hoc metrum composuisse dicitur. » Addit Chaldaeus dici *novissima*, quia prophetiam continent de Christo in novissima et ultima mundi ætate nascituro, juxta illud S. Joannis, *epist.* I, cap. II, vers. 18: « Filioli, novissima hora est; » et illud Pauli: « Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, » *Hebr.* I, 2. Addit tertio Lyranus dici *novissima*, quia memorie maxime commendanda, uti sunt apud filios novissima parentum monita.

DIXIT VIR, CUI CONSTITUTUM EST DE CHRISTO DEI JACOB. — *Primo*, plane sic de Christo exponas, *q. d.* Dixit David, cui facta est promissio de Messia, sive « Christo » ex se nascituro, qui est « Christus Dei » veri quem coluit « Jacob » Patriarcha, quia unctus est a Deo in summum mundi regem et pontificem. *Secundo*, de ipso Davide, *q. d.* Dixit David qui constitutus est, ut esset « Christus Dei », id est rex a Deo unctus, qui regeret posteros « Jacob », sive populum Israel. Unde Septuaginta vertunt, *dicit vir, quem suscitavit Dominus in christum Dei*; sic et Chaldaeus, Vatablus et alii. *Tertio*, Hebraei apud S. Hieronymum in *Tradit.* vertunt: *Dicit vir, cui constituta est scala christi Dei Jacob*, idque sic explicant, *q. d.* « Scala eidem christo Dei Jacob, id est Davidi, constituta est, per quem con-scenderet ad Deum, eo quod idem sollicitus confes-sus sit se peccasse Domino. » Unde additur *re Jacob*, *q. d.* « Scala Davidis similis est scala Jacob, *Genes.* cap. xxviii, per quam nimirum ipse vidit ascendentes Angelos ad Deum scalæ iunium, ut per eam representaretur Filii Dei descensus in terram et carnem, per Jacob et Davidem, qui futuri erant ejus parentes, ut eos ceteros-que homines peccato Adæ aliisque propriis perditis redimeret, et per penitentiam salvaret. *Scala* ergo peccatoris est penitentia et confessio;

per hanc enim ad Deum in cælum conscendit. *Primum* sensus planissimus est, eumque exigit *re de Christo*, vel ut Hebraeus est *super Christum*, et *re dicit*, pro quo Hebraice est *דָּבָרָא נְעֻמָא*, id est dictum, effatum, sermo certus et irrefragabilis, oraculum.

EGREGIUS PSALTES ISRAEL. — *Egregius* Hebraice *עֲבָרָא נַיִם*, id est pulcher, speciosus, suavis, jucundus. Tales enim sunt Psalmi quoque David composuit, et eam jussit a Levitis in Israel; unde idem canuntur in Ecclesia Christiana per omnia sæcula, loca et templa, ipsique sunt exsultatio Ecclesie et fidelium.

2. SPIRITUS DOMINI LOCUTUS EST PER ME, ET SERMO VEUS PER LINGUAM MEAM. — *supple*, insonuit, *q. d.* Deus locutus est per me, ac per meam linguam, quasi organum et instrumentum, Psalmos dictavit, juxta illud: « Lingua mea calamus scribæ ve-loaciter scribens, » *Psalm.* xlii, *q. d.* Ego non ex me in quoque ingenio et sensu, sed afflatu ammi-nis, Deo psallere, Deumque hymnis et psalmis laudare dulci et docui.

3. DIXIT DEUS, etc., JUSTUS DOMINATOR IN TEMORE VEUS DEI. — Pagninus, *dominator timoris Dei*, *q. d.* Deus est « dominator » eorum qui timent Deum, sive eorum quos invenit fundatos « in timore Dei; » hos enim ita provide, benigne et amanter regit ac gubernat, ut ceterorum quasi innumerum videatur.

Quæres, quid dixit Davidi Deus? Respondet: ea que dicta sunt vers. 4 et seq., ac præsertim oraculum de Christo ex eo nascituro. Unde Chaldaeus vertit: *Dixit quod constitueret mihi regem; ipse est Messias, qui futurus est ut surgat, et dominetur in timore Dei*. Aliter verit Vatablus, nimirum: *Dicit Deus: Dominator super homines justus sit; dominator habet timorem Dei, q. d.* Deus prædixit me Davidem fore domi-natorem, id est regem, justum et timentem Deum.

4. SICUT LUX AURORÆ, ORIENTE SOLE, MANE ABSQUE NUBIBUS RUTILAT. — *Primo*, Lyranus, *q. d.* Sicut lux auroræ resplendit, sic Deus clare mihi Davidi locutus est et revelavit futura. *Secundo* et melius, Chaldaeus, Abulans et alii, *q. d.* Sicut lux auroræ rutilat, subaudi, sic rutilabit regnum meum (Davidis) et, ut vers. 3, sequitur, domus mea et aliorum justorum, eritque splendida, fecunda et gloriosa instar solis.

ET SICUT PUVIUS (IRRIGATA) GERMINAT HERBA DE TERRA, — subaudi, sic germinabit et fecunda erit domus et posteritas mea, uti explicat versus se-quentis. Ex quo liquet ad litteram, Davidem hic de se suaque stirpe loqui; allegorice vero et præci-pe de Christo ex stirpe sua nascituro; Christi enim ortus fuit ex celesti gratia Spiritus Sancti, eoque irrorante B. Virgo concepit et peperit Christum, juxta illud: « Virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Et: « Visitavit nos Oriens ex alto, » *Luce* I. Mystice Angelomus: « Aurora, inquit, est Ecclesia, quæ oriente sole, hoc est, Christo resur-gente a mortuis, absque nubibus rutilat, id est, absque peccato infidelitatis resplendet in mira-culis. Pluvia est Evangelica prædicatio: herba credentem significat populum, terra vero Eccle-siam. »

Tropologie idem Angelomus: « Qui, inquit, in timore Domini dominationem in subditis exer-cet, lucis operi pro sole justitiae illuminata pro-ferit; nec in eis aliquid remanebit obscurum, sed imbre celestis gratiæ irrigatus, germina virtutum in carne vivens fructificat. »

5. NEC TANTA EST DOMUS MEA APUD DEUM, UT PAC-TUM ÆTERNUM INIRET REGEM, — *q. d.* Ego et domus mea non sumus tam magni, tantique meriti, ut ob illud Deus mecum iniret pactum, mihi que pro-mitteret domum, id est posteritatem et stirpem regni perpetuam usque ad Christum, indeque in æternum; Christus enim omnium hominum dignitatem et merita longe transcendit. Hoc ergo pactum iniret mecum Deus ex mera sua miseri-cordia, gratia et liberalitate, qua me unum a toto mundo eligere voluit, ut Christi generationi sub-sequere.

CUNCTA ENIM SALUS MEA, ET OMNIS VOLUNTAS, — re-pete, in omnibus firma est et munita, aut uti præ-cessit, aut, impletur et germinat, ut sequitur, *q. d.* Cuncta mihi ad salutem proficiunt, omniaque mihi ad votum et voluntatem Deo prosperante succedunt.

NEC EST QUIQUAM EX EA (ita lege cum Romanis, non eo) QUOD NON GERMINET, — *q. d.* Quidquid ego volo, hoc Deus secundat, omnesque actiones, de-sideria et intentiones meæ prospere proficiunt et succrescunt instar germinis et terra pluviis irrigata frondose erumpunt; persistit enim in metaphora germinis, unde Chaldaeus vertit, *omnes indigentia mea, et omnes petitiones meæ ante ipsum factæ sunt*. Sic S. Dominicus dictabat se a Deo impletrare quid-quid peteret. Idem dixere alii sancti eximii; Deus

enim « voluntatem timentionem se faciet, » *Psalm.* cxlii, 17.

6. PRÆVARICATORES AUTEM QUASI SPINÆ EVEHENTUR UNIVERSI, — a Deo, vel in hac vita, vel in die judi-cii, ubi eos terra ejetit in abyssum gehennæ.

7. QUÆ NON TOLLUNT MANIBUS, ET SI QUIS TOL-LERE VOLUERIT HAS, ARMABITUR FERRO ET LIGNO LAN-CEATO, IGNEQUE SUCCENSE COMBURENT. — Signifi-cat impios quasi spinas, molles correctionis esse incoapaces, et contactum eorum esse nocivum; ac proinde non blande, sed rigide, cum eis agan-dum ut ferro succidantur, vel igne comburan-tur: sicut qui spinas vult tollere, non manibus eas evellit, ne iis pungatur; sed manus armat ferro quo eas succidat, vel ligno lanceato; Va-tablus, *hastili lancea*, quo eas abigit et amo-veat, ne ab iis ledatur: demique non tollit eas, sed igne comburet. Sic Deus succidet domos impiorum, easque igne gehennæ succendet; me an-tem meamque et ceterorum justorum domum prosperabit et perpetuabit.

USQUE AD NIHILUM. — Hebraeus, in *habitu suo*, id est in stirpe sua exurentur, et quasi ad ni-hilum redigentur, *q. d.* Omnino peribunt, si non in hac vita, saltem in futura. Paraphrasticæ et eleganter hæc omnia a vers. 4 hucusque verit Chaldaeus, iustitiae et sanctis, qualis erat David adaptat: « Beati, inquit, eritis vos, justis; fecistis vobis facta bona, quia vos futuri estis, ut luce-tis in luce gloriæ vestræ sicut splendor auroræ, qui ambulat et constat; et sicut sol qui splendet absque nubibus in splendore gloriæ suæ. Eos sicut ager qui expectat in annis siccitatis, ut des-cendat pluvia super terram. » Deinde antithesin impiorum sanctis opponit: « Improbi, ait, facto-res peccati erunt similes spinis, quæ in orta suo molles ad erudendum, et omnis filius hominis patit super eis, et sinit eas; procedunt et invales-cunt usquequo non sit possibile appropinquare ad eas manu; et sic omnis homo qui incipit appropinquare ad peccata progredientia et se roborantia super se usquequo operant eum tan-quam vestis ferrea; non (quia Chaldaeus putat negationem præcedentem hic esse repetendam) præ-valent illi in lignis hastarum et lancearum: ideo non est necesse talio eorum in manu hominis, sed in igne incendendo incendunt, cum apparuerit domus judicii magni, ut sedeat super solum judi-cii ad iudicandum sæculum. »

8. HEC NOMINA FORNUM DAVID. — Additur I *Pa-ratip.* xi, 10: « Qui adjuverunt eum, ut rex fieret super omnem Israel. » Porro hi fortes habitabant in domo una quæ, *Nehem.* iii, 16, vocatur « do-mus fornum, » ubi etiam quasi in palaestra ath-lete et pugiles, exercitii causa, gladiationibus certabant, ait ex Lyrano Adrichomius, qui eam sitam ait in monte Sion juxta palatium Davidis, ibique eandem graphicè depingit. Texitur hic catalogus fortium militum sive hercum Davidis, primo, ad historie integritatem, ut scilicet constet

Quare David hic heroicam actum elicit non ubique, sed multarum virtutum. *Primo*, mortificationis: nam, ut ait Angelomus, « in sacrificium Domini effusa aqua conversa est, quia culpam concupiscentiam maculavit per poenam reprehensionis suae. » *Secundo*, satisfactionis pro peccatis. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. IX *Registr.*, epist. 39: « Liebat ei bibere, si voluisset; sed quia illi cetera se fecisse meminerat laudabiliter et a licitis abstinere. Et qui prius pro culpa peccati morientium militum sanguinem fundi non timuit, postmodum si equum biberet, etiam viventium militum sanguinem se fuisse iudicavit, dicens: Num sanguinem istorum hominum qui profecti sunt, et animarum periculum bibam? » *Tertio*, bonae edificationis et exempli. Nam, ut ait Eucherius: « Vult naturam, ut sitis non biberet, et exemplum de se praebat, quo omnis exercitus disceret solum tolerare. » Adit S. Ambrosius, *Apol. 4 Davidis*, cap. vii: « Exeruit etiam subditos ad virtutis officium, ut etiam per pericula regali imperio voluntarii milites obtemperarent. Quod autem voluit bibere, declaravit probandum militum se imperasse gratia, non sitis victum necessitate; prospexit etiam ne cui regum bibendi usus alienis periculis quaereretur. Postremo, pie vulnus conscientie deprecatur, eo quod aqua tot virorum quanta sanguine, suavitatem bibendi habere non possit, quae proposita mortis horrore constaret. »

Allegoricam causam S. Ambrosius ibidem assignat: « Sitiebat David, inquit, non aquam de lacu qui est in Bethlehém, sed oriumdam ex virgine Christum spiritu providebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, sed potum gratiae spiritualis: hoc est, non aquarum sitiebat elementum, sed sanguinem Christi. Denique non bibit oblatam aquam, sed Domino libavit, significans sitire se Christi sacrificium, non mature fluentem: illud sacrificium, in quo esset remissio peccatorum; illud sitire se fontem aeternum, non qui periculis quaereretur alienis; sed pericula aliena depelleret. » Eadem ex Ambrosio habet et transcriptit Eucherius, *in Hieppatem*, de pararam ita alloquitur: « Tu Bethlehémica illa cisterna, quam velut vitae refoellatricem David desideravit, ex qua immortalitatis poculum cunctis emanavit. »

18. ABISAI QUODVE FRATER IOAB, FILIUS SARVIAE, PRINCIPES ERAT ET PRIMUS FORTISSIMUS, — secundum gradum et ordinem. Nam in primo ordine et tertio, primique tres fortissimi erant Iesabaam, Eleazar et Socoma. Ad quos nemo alius pervenit, ut sequitur. Hic ergo describuntur tres fortes secundi ordinis, et primis iam diebus proximi; secundum ergo hunc fortium tertionem constituabant Abisai, Banaias et Jonathan: de Abisai constat hoc loco: de Banaia vero vers. 20 et 23, et clare I *Paralip.* xi, 24. Banaias enim pollebat robore, aequae ac consilio, unde praerat legionibus Carethi et Phelathi, et aequae secretarius Davidis, ut patet

vers. 23. De tertio Jonathan, est dubium. Nam Abulensis, *Quest. XXVI*, censet tertium esse Asael fratrem Joab, de quo vers. 24, hic enim ibidem ponitur primus inter triginta, id est, fortior et praestantior ceteris triginta fortibus. Serarius vero censet tertium esse Joiadam patrem Baraia: Joiaha enim vers. 20, vocatur a vir fortissimus. Alii censent esse Sobochai de quo cap. XXI, 18. Alii esse Joab ex vers. 24. Melius noster Salianus et Sanchez censent tertium esse Jonathan filium Samaa fratris Davidis. Hic enim unum gigantum, imo duos interfecit, uti dictum est cap. XXI, 19 et 21, si credimus Hebraeis, qui dicunt Jonathan eundem esse cum Adeodato; sed verius est esse diversum. Nam *Elehanna*, id est *Adeodatus*, ponitur non inter tres, sed inter triginta fortes, I *Paralip.* xi, 26, aequae ac Sobochai vers. 20; quare superest solus Jonathan ex cap. XXI, vers. 19, qui cum Abisai et Banaia constituit secundum tertionem fortium, ideoque diversus est a Jonathan filio Sage Ararithae, qui pariter I *Paralip.* xi, 34, inter triginta fortes numeratur. Porro Hebraei apud S. Hieronymum in *Tradit.*, Rupertus, lib. II, cap. XXXVII, et Lyranus censent tres hosce fortes secundi ordinis esse tres illos, qui tres, imo quatuor gigantes interfecerunt, cap. XXI, nimirum Abisai, Sobochai et Adeodatum sive Jonathan; putant enim ipsi hos duos ultimos non fuisse duos, sed unum eundemque. *Jonathan* enim Hebraice idem est quod Latine *Adeodatus*, quae sententia est probabilis, sed prior probabilior; nam *Adeodatus* Hebraice vocatur *Elehanna*, non *Jonathan*, fuitque filius *Jaare*, id est *Satus*, ut dicitur cap. XXI, 19. Jonathan vero fuit filius Samaa, ut ibidem dicitur vers. 21.

SED USQUE AD TRES PRIMOS NON PERVENIAT. — *q. d.* Abisai non erat ex primo tertionem fortium, sed ex secundo, in eoque erat primus.

Mystice, tres fortes Davidis sunt tres ejus eximia virtutes, scilicet sapientia, humilitas et fortitudo, quas celebratas audimus vers. 8. Ita Angelomus. Unde Rupertus, lib. II, cap. XXXVII, « usque ad tres primos non perveniat, » sic exponit, *q. d.* « Quamvis Abisai inter tres fortes Davidis mobilior, et eorum princeps fuerit, tamen nec fortitudo ejus fortitudini Davidis, nec sapientia ejus sapientiae Davidis, nec humilitas ejus humilitati Davidis aequari potuit: multo minus Sanctorum sanctitas sanctitati Christi, a quo dimanant, comparari potest. »

Porro David hic non numeratur, quia rex; nec Joab, quia militum et fortium dux, licet Rupertus, lib. II, cap. XXXVII, censet Joab, etsi fortissimum, non nominari, eo quod ipse inique occiderit Abner et Amasaam. Ita et Abulensis.

20. IRE (BANAIAS) PERCUSIT DUOS LEONES IOAB, — Iones enim Moabitici fortiores et furciores sunt Iudaeis, aequae ac sunt Punici, uti ex Alberto et Avicenna docet Gesnerus, tract. *De Leone*, lib. I. Unde in Hebraeo hi Iones vocantur *Arad*, id est

leones Dei, id est magni, vasti et saevi; quae enim Deisunt, magna sunt. Nonnulli per duos *leones* accipiunt duos duces fortissimos, qui idcirco *leones* Moab vocentur, quod Moabitibus opem tulerint, cum a Davide oppugnarentur, II *Reg.* viii, 2. Ita Hebraei apud S. Hieronymum, Josephus, « Glossa, Lyranus, Cajetanus. »

ET PERCUSIT LEONEM IN MEDIA CISTERNA IN DIEBUS NIVIS. — Rem gestam ita narrat Josephus: « Cum ningeret, leo in quemdam puteum illapsus est, cuius os quod argutus esset, videbat brevi fore, ut id nivibus oppleretur. Atque ideo deplorato exitu et salute, rugire cepit. Banaias autem forte fortuna iter faciens accurrit ad rugitum bestiae, et cum descendisset in puteum, repugnantem icu baculi, quem gerebat, exanimavit. »

IN DIEBUS NIVIS. — Adhuc hoc ad commendandam Banaiae fortitudinem, quod tempore nivis, quo maxime ob famem et praedae defectum saevire etiam in homines solent leones, leonem occiderit. Leo enim cum sit calidissimus et igneus tempore nivis et frigoribus robustissimus est; homo vero frigore contrahitur et ebtorpescit.

Porro Hebraeus apud S. Hieronymum et ex iis Rupertus, lib. II, cap. XXXVII, per « leonem » intelligunt Joab, quem jussu Salomonis occidit Banaias, III *Reg.* ii, 29, idque, inquit, « in media cisterna, id est in domo Domini, ubi cornu altaris tenebat. Cisterna ideo dicitur, quia, sicut aqua cisternae immunditiam auferit, ita etiam nihilominus haec cisterna, id est, sanctuarium Domini peccata expiabat: in diebus nivis, quia per mortem peccatorum expiavit. » Verum hoc symbolice est.

23. QUI ERANT INTER TRIGINTA (DE QUIBUS VERS. 20) NOBILIORES, — *q. d.* Banaias « inter triginta » fortes erat « primus, » ut dicitur I *Paralip.* xi, 24.

24. ASAEI FRATER IOAB INTER TRIGINTA. — Praeter duos tertionem fortium jam recensitis, hic subiungit tertium, sed decepto majorem, continentem scilicet ceteros triginta fortes, qui tamen cum sex iam dictis non erant coequandi, quorum primus erat Asael. « Triginta » praecise sunt triginta duo, ut patet numeranti; sed Scriptura numeros integros assignat, quales sunt denarii vel simplices, vel duplicati, ut triplicati, uti sunt triginta.

ELEHANAN — hic videtur esse *Adeodatus* de quo cap. XXI, vers. 19, ille enim ibidem in Hebraeo vocatur *Elehanna*, fuitque Bethlehémensis.

FILIUS PATRIE EJUS, — scilicet Asaelis, *q. d.* Asael et Elehanan erant filii duorum fratrum, ideoque consobrinii. Hebraeus est *Dodo*, quod ut nomen proprium retinet Septuaginta, lib. I *Paralip.* xi.

Mystice Rupertus, lib. II, cap. XXXVIII, per primum tertionem fortium Davidis accipit Apostolos, qui fuerunt fortissimi; nam totum orbem subegerunt Christo: per secundum tertionem fortium accipit Martyres. Causam subdit: « Post Apostolos trippie, martyres incedunt pugnatore ejusdem Trinitatis: fortes quidem et ipsi, ut merito totum in illis gloriatur regnum David, id est om-

nis Ecclesia Christi, veritatem inferiores Apostolis. Post illos ordinantur et alii triginta fortes, omnes videlicet gloriose ejusdem sancte et individuae Trinitatis confessores, fideliter credendo, et praeccepta Decalogi fortiter adimplendo, facti insignes, ac proinde nos infirmiores ac plebescos, magni David milites, meritis praecipuis prolegere valentes. »

32. FILII LASSEN, JONATHAN. — « Filii, » id est ex filiis, ait Serarius; vel « filii, » id est « filius. » Est enallage numeri. Sic *Genes.* xlvii, 23, dicitur, « filii Dan Husim, » quia Dan unicum tantum habebat filium, scilicet « Chusim. » Ita Cajetanus. Verius Emmanuel, et ex eo Serarius, censent « *Bené Lassen*, » id est *filii Lassen*, ut vertit Noster, esse nomen proprium viri viri et herois, unde illud nomen proprium ei non datur, sed tantum a patria cognominatur « Gezonites, » I *Paralip.* xi, 33. Nam *Jonathan* qui sequitur, diversus est « *Bené Lassen*. » Ibidem enim mox vocatur Jonathan, filius Sage, *Ararites*, et *Gezonites*.

34. ELIAM FILIUS ACHITOPHEL. — Hic « Eliam » fuit pater Bethsabee uxoris Urias, et postea Davidis, uti tradunt Hebraei.

39. URIAS HEBRAEUS. — Audi Rupertum, lib. II, cap. xxxix: « Triginta fortium ultimus positus erat Urias Ethaeus, videlicet propter id quod sequitur: et addidit furor Domini irasci contra Israel. Jam enim ultio facta fuit in David, et in domo ejus: in populo vero, qui noluit resistere David in perimendo Uria Ethaeo, nee dum ultio divina facta fuerat. » Ex S. Hieronymo hausit id Rupertus; aequae ac Angelomus, Hogo ac Abulensis. Verum aliam pestis causam afferam cap. seq.

OMNES TRIGINTA SEPTEM. — Sunt enim triginta duo fortes, deinde quinque (nam sextus non nominatur) fortissimi, in primis duobus tertionibus jam recensitis, quibus additis sunt universi triginta septem. Josephus numerat 38, quia insuper addit Joab. Porro I *Paralip.* xi, plures numerant: nam post 37 hic recensitis, et ultimum Uriam, alios sedecim adiungit, quia liber *Paralip.* supplet ea quae in libris Regum subleventur. Praecipui ergo fortes Davidis fuerunt 37 qui hic recensentur; sed praeter illos fuerunt alii fortitudine quoque praestantes, qui in *Paralip.* adduntur. Hi enim socii fuerunt Davidis fidelissimi, ac venerunt ad eum a Saule profugum, eumque « adjuverunt, » ut fieret rex super totum Israel, ut ibi dicitur cap. xi, vers. 40, unde expleto horum 37 fortium numero dicitur ibidem, vers. 42: « Adina filius Siza Rubenites, princeps Rubenitarum, et cum eo triginta, » *q. d.* « Adina » princeps erat Rubenitarum, non omnium, sed illorum triginta quos secum ducebat, esto illi non essent e numero triginta fortium.

Allegorice, hi fortes David representant heroes Christi, qui non tantum pro se, sed et pro aliis tuendis salvandisque fortiter decerant. Ita Eucherius: « fortes quidem et ipsi, ut merito totum in illis gloriatur regnum David, id est om-

Hinc ejus caput est Roma, quæ Hebraice idem est quod *excellsa*; Græce vero idem quod *ῥώμη*, id est *robur* et fortitudo (unde et Roma primitus vocabatur *Valentia*), quia Romana Ecclesia fortiter semper cum suo Pontifice contra errores et hæreses omnes decertavit, easque profligavit, juxta promissum Christi, *Matth. xvi*: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum, » etc. Via ergo ad cælum et felicitatem æternam est fides, doctrina et virtus Ecclesie Romanæ; per hanc enim pergitur ad Jerusalem et Romam cælestem. Unde in Vita S. Dunstani Cantuariensis Episcopi legitur, eum a Cherubinis et Seraphinis invitatum in cælum ipso die Ascensionis Christi, cum ipsi dicerent: « Eia paratus esto, præsto sis hinc nobiscum Romam venire et coram summo Pontifice (Christo) sanctus, sanctus, in æternum cantare. » Quare moriens sursum cum lecto e terra in altum elevatus est, ac ad circumstantes ait: « Vos videtis quo vocor, si vultis mecum ire, ita in qua inveni; » via scilicet fortitudinis, generose certando contra cupiditates et tentationes universas.

Symbolice, ab hisce Davidis fortibus Gentiles mutuati sunt suos heroes, quibus Poeta: « Salve, inquit, Heroes Deum genus. » Qualis fuit Her-

cules, qui in Gadibus suis statuit columnas, cum hoc lemmate: « Nihil ultra. » De quo Propertius, lib. IV:

Andisne aliquem, tergo qui sustulit orbem
Ille ego sum, Alciden terra recepta vocat.

Hinc finxerunt Argonautas, et heroica eorum facinora: scilicet quod Jason cum 34 heroibus in navi dicta Argo navigavit Colchos ad auferendum vellus aureum; quorum præcipui fuerunt Castor, Pollux, Typhis, Hercules, etc., de quibus Virgilius, *Ecloga* 4:

Alter erit tum Typhis, et altera que vebat Argo
Delectos Heros.

Vide Diodorum, lib. IV, et Hyginum, *Fabul.* 14. Porro tales futuros Christi discipulos prædixit Sibylla Cumana, cujus versus Virgiliti loco citato ad Pollutionem exercitus dum adulando transiit; sed revera illi non nisi Christo congruunt; sic enim de eo inter cætera canit:

Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille Deum vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heros, et ipse videbitur illis.

Et inferius:

Cara deum soboles, magnum Jovis incrementa.

CAPUT VIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus ob numeratum a Davide populum iratus, trium pænarum optionem Davidi offert, scilicet famis, belli et pestis. David pestem elegit; quare illa ingruens 70 millia occidit. *Moz.*, vers. 17, David orat ut a populo in se pena transferatur, ac in area Areuna sacrificet; itaque Deum sibi populoque reconciliat.

1. Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israel et Judam. 2. Dixitque rex ad Joab principem exercitus sui: Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, et numerate populum, ut sciam numerum ejus. 3. Dixitque Joab regi: Adugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantum nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis; sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi? 4. Obtinuit autem sermo regis verba Joab, et principum exercitus; egressusque est Joab, et principes militum, a facie regis, ut numerarent populum Israel. 5. Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis quæ est in valle Gad; 6. et per Jaser transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Hodsji, et venerunt in Dan silvestria. Urumeantesque juxta Sidonem, 7. transierunt prope mœnia Tyri, et omnem terram Hevæi et Chanaan, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee; 8. et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses et viginti dies in Jerusalem. 9. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, et inventa sunt de Israel octingenta millia virorum fortium qui educerent gladium, et de Juda quingenta millia pugnatorum. 10. Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, et dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto; sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis. 11. Sur-

rexit itaque David mane, et sermo Domini factus est autem ad Gad prophetam, et Videntem David, dicens: 12. Vade, et loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. 13. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua; aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, et illi te persequentur; aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, et vide quem respondeam ei qui me misit, sermonem. 14. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis; sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manus hominum. 15. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo, a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum. 16. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, et ait Angelo percipienti populum: Sufficit; nunc contine manum tuam: erat autem Angelus Domini juxta aream Areuna Jebusæ. 17. Dixitque David ad Dominum, cum vidisset Angelum cadentem populum: Ego sum qui peccavi, ego inique egi; isti qui oves sunt, quid fecerunt? veritatur, obsecro, manus tua contra me et contra domum patris mei. 18. Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei: Ascende, et constitue altare Domino in area Areuna Jebusæ. 19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. 20. Conspiciensque Areuna, animadvertit regem et servos ejus transire ad se; 21. et egressus adoravit regem pronò vultu in terram, et ait: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam a te aream, et ædificem altare Domino et cesset interfectio quæ grassatur in populo. 22. Et ait Areuna ad David: Accipiat et offerat dominus meus rex, sicut placet ei; habes boves in holocaustum, et plaustrum, et juga boum in usum lignorum. 23. Omnia dedit Areuna rex regi, dixitque Areuna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. 24. Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed emam pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream et boves, argenti siclis quinquaginta; 25. et ædificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica; et propitiatus est Dominus terræ, et cohibita est plaga ab Israel.

1. ET ADDIDIT FUROR DOMINI IRASCI CONTRA ISRAEL (1). — Quæres cur, et ob quod peccatum Israelis? Respondet Theodoretus, eo quod Israel cum Absalomo contra Davidem regem suum rebellasset. Sed ob hoc peccatum casa sunt viginti millia et amplius, cap. xviii, licet forte hæc pœna tantæ culpæ non sufficeret, nec satisfaceret. Secundo, Lyranus et Cajetanus respondent fuisse peccatum, quo Israel cum Seba conspiravit contra Davidem: in hac enim conspiratione solus Seba punitus est; populo ergo a Deo castigatio hæc fuit reservata. Tertio, Abulensis censet insuper alia fuisse populi peccata, quæ sæpe grassari solent in Republica.

COMMOTITQUE DAVID IN EIS DICENTEM (ut diceret et juberet Joabo): VADE, NUMERA FILIOS ISRAEL ET JUDA. — « Commovit » Deus Davidem, non per se suggerendo ei, et dicendo: « Vade et numera populum » (sic enim incitasset eum ad peccatum,

quod facere nequit), sed permittendo diabolo ad id parato, et anhelanti, ut Davidem ad superbiam hanc populi numerationem incitaret. Deus ergo indirecte, diabolus vero directe excitavit Davidem ad hanc numerationem, uti expresse dicitur *Paral. xxi*, 1: « Consurrexit, inquit, Satan contra Israel, et concitavit David, ut numeraret Israel. » Tribuitur tamen hic idipsum Deo, ut ostendatur justo Dei judicio contigisse, ut permitteretur peccare David in numerando populum, hoc: fine ut puniretur populus. Deus enim ita manu sua continet diabolos et malos homines, ut, licet ardeant ad malefaciendum, tamen nusquam erumpere possint, nisi quo ipsos, ut eant, miserit, vel positive ipse permisit ad peccatorum castigationem. Atque hæc positiva Dei permissio vocatur actio et commotio, ut dixi cap. xvi, vers. 10, ubi dicitur: « Deus præcepisse Semei, ut malediceret Davidi. »

Hinc sapienter advertit S. Gregorius, lib. *XXII Moral.* cap. iv, subditos non debere irasci principibus, cum in aliquem errorem vel vitium labuntur, sed lapsus causam sibi suisque peccatis ascribere. « Ille, inquit, Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius, David præ-

(4) Interpres nonbigant nomine censet per lapsum Scriptorum hic omissionem factam fuisse, et legendum esse: Et addidit furor Domini irasci contra Israel, consurrexitque Satan contra Israel, et concitavit David in eis, dicentem.

pheta, tumore repentino elationis inflatus, populum numerando peccavit; et tamen vindictam populus, David peccante, suscepit. Cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponitur corda rectorum. Iustus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse scilicet sua voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpae etiam ipse suscepit. Nam ira saeviens, quae corporaliter populum percudit; rectorum quoque populi infimo cordis dolore prostravit. Unde concludit subiiciens: «Certum vero est quod ita sibi invicem et rectorum merita connectantur et plebium, ut saepe ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, et saepe ex plebium merito melior vita pastorum. Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est; non temere vitam iudicare regentium.» Eadem ad verbum ex S. Gregorio transcripsit Angelomus et Eucherius, vel potius Beda. Nam S. Eucherius etate antecessit S. Gregorium, Beda vero secutus est.

NUMERATE POPULUM, UT SCIAM NUMERUM EIUS. — Scriptura, praecedenti cap. XVIII, recensuerat fortes et heroes Davidis; nunc ipse David ceterum populum sibi subditum numerari iubet, ut sciat quot et quantos ipse habeat subditos, quotque ex his apti sint in milites conscribantur, indeque sciat suum robur, quot scilicet milites in aciem educere possit. Peccavit tamen, quia id fecit ex vanitate et superbia. Audi S. Augustinum, lib. XXII *Contra Faust.*, cap. LXVI: «Ibi in gregem sibi commissum tanta dilectio pastoralis, ut pro eis ipse vellet mori, quando populo numerato, peccatum elationis ejus, sic punice plaecit Deo, ut eundem numerum minueret morte multorum, cujus multitudine cor regis fuerat superbia pertentatum. In quo occulto iudicio Deus, apud quem non est iniquitas, et quos noverat indignos hac vita, subtraxit huic vitae; et in illo qui de hominum copia se extulerat, tumorem animi humani, ejusdem copie diminutione sanavit.» Peccatum ergo Davidis fuit superbia. Aliud peccatum assignant Josephus, Cajetanus et Abulensis, scilicet quod in hac numeratione et censu neglecta fuit lex *Exod.* cap. XXX, vers. 13, quae iubet ut in censu quisque solvat dimidium siclum. Verum nulla hujus neglectus fit hic mentio. Adde, licet David solvi jussisset dimidium siclum lege praescriptum, populusque num solvisset, peccasset tamen David, cogens sua enumeratione populum ad solvendum dimidium siclum hunc sine causa; secus fuisset si David iustam habuisset populi numerandi causam: v. gr. si volens proficisci ad bellum, et scire numerum eorum qui militare vel arma ferre possent, censuisset populum: vel si tributum fuisset toti populo imponendum ob causam publicam, tunc enim non peccasset.

Simili modo Romani faciebant lustrum, et censum omnium provinciarum, singulaque homi-

nium capita numerabant et describebant, tum ut scirent quam numerosae essent provinciae, quotque milites dare possent; tum ut censum ab eis exigere, ut fecit Augustus, in plena orbis pace jubens describi totum orbem sibi subditum, cujusque censum indicens, in qua descriptione et censu natus est Christus, qui, ut ait S. Gregorius, suos fideles numerat et describit in beata eternitate, *Luce* cap. II, vers. 1.

3. **ET INVENTA SUNT DE ISRAEL OCTINGENTA** (perperam Josephus habet «noingenta») **MILLIA VIRORUM FORTIUM.** — Igitur pueri et feminae non fuerunt numerati. Dicitur: *I Paralip.* cap. XXI, vers. 5, dicitur: «Omnis numerus Israel mille millia et centum millia virorum.» Ergo fuere trecenta millia amplius. Respondent Hebraei apud S. Hieronymum hic tantum recenseri vivos: in *Paralip.* vero tam vivos quam mortuos, nimirum qui peste a Deo percussi mortui sunt, unde colligitur ipsi peste mortuorum numerum fuisse trecenta millia; sed repugnat Scriptura, quae hic vers. 13, numerat duntaxat 70 millia.

Secundo, alii respondent hic non numerari tribum Benjamin et Levi; in *Paralip.* vero numerari; ideoque trecenta millia amplius recenseri. Verum in lib. *Paralip.* post numerum undecim centenorum millium, illico subditur Levitas et Benjaminitas non fuisse numeratos. Ergo illi nec hic, nec in *Paralip.* numerantur.

Dico igitur duplicem hic fuisse descriptionem, sive censum Israelis: prior fuit, qua principes exercitus per singula oppida et vicos in privatis libris singulorum nomina describebant, et juxta hanc descriptionem fuere undecim centena millia populi numerata, ut habet liber *Paralip.*, posterior fuit qua ex privatis hisce catalogis sive libris singulorum nomina transcribebantur in librum majorem, quem habebat Joab, et eum traderet regi, itaque in fastos et annales publicos referrentur, et horum numerus fuit tantum octingenorum millium, ut hic dicitur. Causa fuit, partim quod Joab invitus hanc descriptionem perageret, ideoque in ea regi transcribenda moras nacleret, ut sedaret fastum regis: partim, quod saviente peste a Deo immissa inhibita et incisa fuerit haec transcriptio, quare omittuntur in ea trecenta millia jam dicta. Id liquet ex *I Paralip.* cap. XXVII, vers. 24: «Joab, inquit, cooperat numerare, nec complevit (unde nec Benjamin nec Levi numeravit), quia super hoc ira (pestis) irruerat in Israel, et ideoque numerus eorum, qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regi David.» Scriptor vero *Paralip.* ex privatis catalogis illa trecenta millia addidit et supplevit.

ET DE JUDA QUINGENTA MILLIA PUGNATORUM, — qui scilicet apti erant ad ferenda arma et pugnam, ut precessit, esto acta non essent milites et pugnatores. Dicitur: *I Paralip.* cap. XXI, vers. 3, numerantur duntaxat 470 millia ex Juda. Respondet Abulensis, ibi non numerari eos qui ex Juda

familie et militiae Davidis erant ascripti, eo quod illos David apud se jam haberet in numero: hos autem fuisse triginta millia, quae juncta cum 470 millibus faciunt quingenta millia. Ita Abulensis et Lyranus. Alter alii respondent, nimirum, primo Hebraei apud S. Hieronymum, et ex eis Angelomus, aut non voluisse Joab summam integram, quae erat 500 millium, tradere Davidi, ne ipse ex sua tribu Juda tam numerosa superbiat; unde deserpsisse ex eis triginta millia.

Secundo, alii asserunt triginta haec millia fuisse proselytorum, id est Gentilium ad Judaismum conversorum, qui se tribui Judae aggregarunt, ideoque illa hic non numerari.

Tertio, Serarius respondet hic selectiores tantum numerari eosque fuisse 470 millia: in *Paralip.* vero omnes omnino, et eos fuisse 500 millia.

Quarto, Salianus: Tribus Juda, inquit, secundum antiquos suos terminos hic aestimatur; intra quos tribus Dan et Simeon, quasi in sinum Judae recepti sunt; idque confirmatur ex eo quod Joab cum suis dicitur venisse ad meridiem Juda, in Bersabee, cum tamen constet id oppidum fuisse in tribu Simeonis, non Juda.

10. **PERCUSSIT AUTEM COR DAVID EUM,** — *q. d.* Conscientia Davidis non mordit, delatavique ei quod male egisset numerando populum ex superbia et presumptione. Josephus addit «Gad» prophetam aliosque Davidi ostendisse quod in hac numeratione peccasset, ac hunc conscientiae scrupulum ei movisse.

UT TRANSFERAS INIQUITATEM, — ut scilicet eam auferas, remittas et condones.

12. **TRICUM TIBI DATUR OPTIO.** — «Trium», scilicet cladium et calamitatum, nimirum pastis, famis et belli; quodcumque enim ex his tribus elegeris, demet et demet numerum hunc ingentem Israelis, in quo tu quasi rex superbis et gloriaris, itaque sterneret tuam superbiam. Ita S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faustum*, cap. LXVI.

13. **AUT SEPTEM ANNIS VENIET TIBI FAMES.** — Pro «septem», *I Paralip.* cap. XXI, vers. 12, dicitur «tribus», quia prior propositio Dei et Gad propheta conlinebat «septem»: sed hanc deinde Deus petente Gad aut Davide mitigavit et redegit ad tres annos, sicut numerum 80 iustorum in Sodoma ob preces Abraham dimittit et redegit ad decem, *Gen.* cap. XVIII. Unde Josephus, Origenes, Ambrosius, Theodoretus et alii tres tantum annos famis Davidi propositos asserunt.

14. **MELIUS EST UT INCIDAM IN MANUS DOMINI (MULTE ENIM DISCORDIAE EIUS SUNT) QUAM IN MANUS HOMINUM.** — Bellum ergo hominum, puta Philistinorum, Syrorum et Ammonitarum depreceatur; de cetero David resignat se Deo, ut vel famem, vel pestem infligat. Sed urgente Gad propheta, ut alterum horum definit elegeret, elegit pestem, nam Septuaginta addunt, et elegit sibi David mortem, id est pestem quam vulgo mortem, sive mortalitatem, appellamus. Idem tradit Josephus, qui

et aliam causam hujus electionis Davidis assignat, quem audi: «Rex cogitans quod si famem peteret, sui magis quam aliorum rationem habuisse videri posset, quod quidem ipsi nihil pernici esset; multum frumenti in horreis habenti, illis non item. Quod si per tres menses ab hoste vires elegisset, sic quoque sibi consuluisse, qui acri et fortissimam circa se cohortem haberet: optavit malum regnantibus aequae ac regnatis commune, in quo omnibus par metus immineret, praefatus, melius esse incidere in manus Dei, quam in manus hominum.» Sic et Theodoretus, Abulensis et Cajetanus. David ergo eligens incidere in manus Dei, videtur elegisse pestem: haec enim est plaga, qua homines percudit manus Dei, ait Lyranus et Vatablus; nam famis saepe non proxime a Deo, sed ab hostium depraedatione, vel terrae siccitate, vel aëris intemperie oritur.

Dices: *David.* cap. XIII, vers. 23, contrarium David elegit Susanna dicens: «Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini.» Responso est facilis: Susanna enim loquitur de eo qui incidit in manus hominum per penam, ut ab eis occidatur; hoc enim satius est quam incidere in manus Dei per culpam, puta per fornicationem, ad quam ipsa a semibus urgebatur, *q. d.* Satius est occidi ab hominibus, quam peccare in Deum: occidis enim hominum temporalis est; offensa vero et vindicta Dei est aeterna: quare praestat offendere homines, quam Deum. At vero David loquitur de poena, non de culpa, *q. d.* Satius est puniri a Deo, quam ab homine, puta ab hoste: hic enim saepe saevius est et implacabilis; Deus autem misericors, et penitentia placatur. Hinc S. Chrysostomus, hom. 29 in *epist. ad Rom.*, ostendit Davidem fuisse bonum pastorem, quia juxta Christi Domini sententiam, *Joan.* cap. X, vers. 11, animam suam dedit pro ovibus suis: «Propterea, inquit, in optione suppliciorum illorum non famem elegerit, non hostilem persecutionem; sed immisissam a Domino mortem, per quam sperabat alios quidem fore securos: se vero ante reliquos omnes e medio tollendum.» Unde ait: «Ego sum qui peccavi: ego inique egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? Veritatem, obsecro, manus tua contra me.» Nam, ut bene D. Chrysostomus addit, «villabant viscera ipsius cadentibus illis, tanquam si genuini necarentur filii.» Unde S. Ambrosius, *Apolog. 1 David.* cap. VII: «Quo facto, inquit (id est oratione pro subditis), statim dignus sacrificio iudicatus est, qui absolute aestimabatur indignus.» Et inferius: «Nec mirum, inquit, si tali oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam; cum Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleverit.»

15. **IMMISITQUE DOMINUS PESTILENTIAM IN ISRAEL, DE MANE USQUE AD TEMPUS CONSTITUIT.** — Septuaginta, a mane usque in horam praevit; Chaldaei, a tempore quo mactatur iuge (sacrificium) usquequo

aboleatur, id est usquequo adolendo plene comburatur, quod erat sub tempus prandii. Sic et Josephus. Hinc multi putant pestem hanc durasse tantum per sex horas: tot enim sunt a mane ad prandium. Ita Theodoretus: « Trium dierum, inquit, mortem Deus minabatur, sex autem horis solum mortem intulit. Si dies numeraretur cum noctibus, invenitur pars solum duodecima minurum illata esse populo. Ita Deus benignus et clemens majoribus quidem usus est mitis peccatores terrens, minis autem longe minora infert supplicia. » Idem Ambrosius in *Psal. xxxvii*: « Qui proposuerat, inquit, mortem triduo exercere in terra, ne unum quidem diem passus est pretereire, sed ad horam prandii libenter indulsit, et, ut verbo Scripturæ utar, habuit penitentiam super malitiam. » Et aliquanto post: « Vide, inquit, Domini gratiam, quod et ipse a proposita conditione deflexit. Numquid aliquid miserationis est crimen, quia plus minatur, et minus exigit, qui in remissionem premium sua promissa custodit. In executione peccatorum prescriptum remordet. » Alii, ut Lyranus, Rupertus, Vatablus, Sanchez per « tempus constitutum » accipiunt tempus statum sacrificii vespertini, quo scilicet vespere alter agnus Deo offerebatur in iuge sacrificium, quasi vis istius sacrificii cessarit pestis: Hebraice enim מועד *moed*, significat *tempus statum*, quale est festorum et sacrificiorum. Verum simpliciter et aptius, per « tempus constitutum » accipias triduum a Deo constitutum plagæ pestis, vers. 13. Ita Abulensis, qui in idipsum plagæ ratione confirmat: Quia, inquit, si nulla prius facta fuisset mentio temporis, quo durare deberet pestilentia, esset divinationis locus, et nominato mane quo cepit pestis, postea intelligi durasse ad tempus vespertini sacrificii a lege definiti; præsertim cum eo tempore David sacrificasse videatur. At cum paulo ante dictum fuerit, triduo duraturam, moxque dicatur durasse ad tempus constitutum, vis ulique afferret Scripturæ, si tempus constitutum, alio quam ad prædictum triduum referatur: ita quoque Cajetanus, Dionysius, Salius et alii, qui censent pestem hanc durasse per duos integros dies, et per partem diei tertie, donec Deus dixit Angelo percutienti: « Sufficit, » versu 16.

ET MORTUI SUNT EX POPULO, etc., SEPTUAGINTA MILLIA VIRORUM. — Perperam ergo Rabbini numerant trecenta millia, ut dixi versu 9.

16. CUMQUE EXTENDISSET MANUM SUAM ANGELUS DOMINI (hinc patet Angelum hunc intelligentem pestem fuisse bonum, non malum. Sic bonus Angelus creavit Sodommam, *Genes. cap. xix*; idem magis patet versu 17, ubi David ab Angelo veniam precatur) SUPER JERUSALEM, UT DISPERDERET EAM, MISERTUS EST DOMINUS. — Hinc patet Angelum prius peste percussisse ceteras tribus, ex eisque occidisse 70 millia, ac tandem tertio die percussisse quoque Hierosolimam multosque in ea necasse: nam et Hierosolymite peccarant in Deum,

conspirando cum Absalomo contra Davidem suum regem, aliisque pluribus peccatis.

ET AIT ANGELO PERCUTIENTI POPULUM: SUFFICIT. — Hinc colligitur Deum, antequam oraret David, ex spontanea misericordia jussisse Angelum, ut plagam pestemque sisteret. Porro Angelus hic indigebat Israelitis pestera, « applicando eorum corpori et cordi aliquid valde pestiferum, ait Abulensis, quod subito corrumpere viscerum, idque sine sensu, sicut non sentitur aer infectus cum atrahitur; et quia illud quod applicabat Angelus, erat magis corruptum quam aer qui in tempore pestilentie atrahitur, velocius et insensibilis homines cadebant, tanquam nullum habuissent languorem. » Hinc vocatur pestis hæc « gladius, » tum quia qui percutiebatur peste ab Angelo, sentiebatur quasi ictum gladii; tum quia in Scriptura omne quod pungit, cruciat, affligit; per cacthusin vocatur gladius. Simile contigit in peste Romana, que Pelagius Pontificem sustulit, ad quam sedendam S. Gregorius publicas litanias ad basilicam S. Petri instituit, ipseque gestabat imaginem B. Mariæ a S. Luca depictam, de qua audi Baronium anno Christi 590: « Tunc vero et mirandum istud accidisse tradunt, ut cum pervenisset procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adjacentem, in signum reconciliati Numinis, visus fuit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque symbolo morbum cessasse, significare voluisse, » quemadmodum (ut superius ex eodem Gregorio, *Dialog. lib. IV, cap. xxxvi*, dictum est) per sagittas visas oculis lapsas idem fuerat divinitus præmonstratus.

Simile factum in peste illa universali per Orientem, imo per totum orbem, quo contigit anno Christi 594, qui fuit 48 Justiniani Imperatoris, de qua ita scribit Procopius, lib. II *De bello Persico*, et ex eo Baroniis: « Phantasmata demonum multis humana specie visa sunt: quot enim in ipsa incidere, percuti se ab aliquo viro putabant, morbusque subito irruerat. Nonnulli ab initio verbis sanctis ac aliis (ut poterant) supplicationibus cum avertere frustra querebant: ac tanquam lymphati seu spiritu maligno agitati, amicos vocantes minime audiebant: in locis quoque angustiis coercerantur. Nonnulli vero in somnis hæc eadem accidebant. » Et inferius: « Tribus igitur mensibus hujuscemodi lues Constantinopoli prevaluit, et ab initio quidem pauci, deinde in singulos dies quinque sæpius etiam decem millia efferebantur: adeo ut plures etiam divites, ministris jam omnibus extinctis curatorum penuria magis, quam morbo perirent, et insepulti manerent. » Remedium fuit importatum B. Virginis auxilium, quo lues extincta est, unde in memoriam tanti beneficii Græci instituerunt festum *Ἐπιφανείας*, id est Occursus Domini, quod nos festum Purificationis B. Virginis nuncupamus, die 2 februarii. Vide Baronium in *Martyr. et in Annobitus*, anno Christi 544, in fine. Similis pestis con-

tigit anno Domini 603, de qua ita Regino in *Chronico*: « Tunc, ait, visibiliter nullis apparuit quod bonus et malus Angelus noctu per civitatem pergerent, et ex jussu boni Angeli malus Angelus, qui videbatur venabulum manu ferre, quoties de venabulo ostium domus cujuscumque percussisset, tot de eadem domo sequenti die homines interirent. » Idem prorsus Romæ contigisse sub Agathone Pontifice, anno Domini 689, iisdem verbis, quibus utitur Regino (unde suspicio est unum idemque ab utroque narrari, sed alio anno consignari), scribit Paulus Diaconus, lib. VI, cap. v, et Anastasius Bibliotheca in *Agathone*, atque ex his Baroniis anno Christi jam dicto, qui et addunt: « Tunc per revelationem euidam dictum est, quod pestis ipsa prius non quiesceret, quam in basilica que B. Petri ad Vincula dicitur, S. Sebastiani martyris altarium poneretur. Factumque est, et delatis ad urbem Romam beati Sebastiani martyris reliquiis, mox ut in jam dicta basilica altarium constitutum est, pestis ipsa quiescit. » Hæc usque Paulus: « Exstat adhuc integrum ipsum altare, nec non ejusdem sancti martyris imago inciso opere expressa. Sed ex hoc propagata ad posteriores religio est, ut pestis tempore voti causa imago ejusdem sancti Sebastiani diversis in locis pingi soleret, et sed et in ejus memoriam altaria erigi, imo etiam et ecclesias fabricari. Eadem de tempore et peste hæc Anastasius in *Agathone Pontifice*. » Hæc Baroniis.

17. DIXITQUE DAVID AD DOMINUM, CUM VIDISSET ANGELEM CADENTEM POPULUM: EGO SUM QUI PECCAVI. — Angelus jam jussu Dei stiterat plagam; quo facto, ostendit tamen se Davidi vultu truci et igneo, cum stricto gladio, quasi minans adhuc populum ferire: quare territus David cum suis supplex in terram prociidit, petitque populo veniam et impetravit. Ita Abulensis, Salius et alii. Hebræi tradunt Davidem ex hac visione et dolore populi percussus periculum incurrisse morbum incurrabilem. Quare ipsum ad Deum ingemisse: « Miserere mei, quoniam infirmus sum, » *Psalm. vi, 3*. « Infirmum se appellat, inquit Lyranus, juxta sententiam veterum Rabbiorum, qui ex visione Angeli percutientis populum pro numeratione prædicta fuit ita perterritus, ut de cætero languidus remaneret: adeo ut nullis vestibus caleficeret, ut III *Reg. i, vers. 1*, dicitur. » Atque Hebræi, inquit Hieronymus, Sadoe sacerdotem infatum Domini deprecatum fuisse et imitatum fuisse patrem suum Aaron, et illius preces et devotionem Dominum vidisse et miserum fuisse. »

EGO SUM QUI PECCAVI, — scilicet numerando populum, a quo peccato immunis erat populus, qui tamen reus ob alia scelera ab eo commissa, que hic castigare volebat Deus. Considerent hic, admirentur et imitentur Principes et Prelati profundam humilitatem, penitentiam et charitatem Davidis pro populo supplicantis, et penam ab eo in se transferrî postulant. Audiant S. Ambro-

sium in *Apol. Davidis*, cap. vii: « Quam illud admirabile quod Angelo ferentis plebem se obtulit. Hoc factum statim dignis sacrificio iudicatus est, qui absolute estimabatur indignus. Nec mirum, cum et Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis errata deleverit. » Eadem pene Theodoretus, *Quest. xxxvii*: « Digna, ait, sunt admiratione ipsa verba regis, ignorans causam, suum peccatum vocavit, quod fuerat factum; et ut in suum genus justa ferretur sententia, supplicavit, utens verbis boni pastoris, imitans Filium suum et Dominum, qui animam suam posuit pro ovibus. » Addit I *Paralip. xxi, 16*: « Et ceciderunt tam ipse (David) quam majores natu vestiti ciliciis, prout in terram. » Sic S. Carolus Borromeus ad averterendam pestem, aliasque clades in publica supplicatione nudis pedibus, fane in colium injecto, bajulans crucem processit.

18. ASCENDE (in montem Moria, qui est pars montis Sion) ET CONSTITIT ALTARE DOMINO IN AREA AREUNA JERUSEE, — qua quo Angelum gladio minantem adhuc erat pestis metus, imo reliquies. Licet enim Deus dixisset Angelo: « Sufficit, » ut neminem ulterius peste inficeret; tamen qui jam ab eo peste infecti fuerant, non erant sanati. Jubet ergo Gad propheta Davidi Dei instinctu, ut altare erigat, ut libertatem se concessam confirmet. Alii tamen ex hoc loco censent medium cessasse Angelum a percussione et inflictione pestis, ideoque pestem necdum cessasse, nec Deum adhuc dixisse Angelo: « Sufficit, » sed id dixisse post preces et sacrificium Davidis. Quamvis enim jam ante id narravit Scriptura, versu 16, tamen id fecisse videtur per anticipationem, qua voluit prius complere narrationem gestorum et dictorum inter Deum et Angelum; deinde subdere media prævia ad id a Deo ordinata, scilicet supplicationem et victimam Davidis, quibus placatus Deus dixit Angelo: « Sufficit, » stititque pestem. Hæc expositio est probabilis, eique favet quod ait David versu 21: « Et cesset interfectio que grassatur in populo; » et versu 25: « Et propitiatus est Dominus terræ, et cohibita est plaga ab Israel. » Ita Cajetanus.

IN AREA AREUNA JERUSEE. — Fuit « Areuna » princeps Jebusæorum, unde versu 23, in Hebræo vocatur *rez*, fuitque amicus et familiaris Davidis, quare videtur factus proselytus, et ad Judæismum Deumque verum conversus. Ita Abulensis, Dionysius, Salius. Porro, qui ab Hebræis vocabatur *Areuna*, id est *collectio*, vel *arca*, a Jebusæis paululum inflexo nomine dictus est *Ornan*, ut patet I *Paral. xxi, 18*. Hinc Vatablus putat eum fuisse regem Jebusæorum, antequam Jerusalem a Davide caperetur, qua capta factum Davidi tributarium. Idem docet S. Augustinus, serm. 198 *De Tempore*, Serarius et alii.

Quares, cur aream hanc Areunæ pro aliis elegit Deus ad sacrificium? Respondeo primo, quia hæc electa?

Pestis
causa
est.

Erant
ibi.

Area Ge-
bra, cur
Deus ad sacrificium?

area erat in monte Moria, ubi olim ante 850 annos Abraham jussus fuit a Deo immolare filium suum, *Genes. xxii. Secundo*, quia in eodem loco creverat Deus a Salomone edificari templum, cuius hic quasi specimen et praedium a Davide facti darique voluit. Id patet *I Paral. iii, 4*, ubi dicitur: « Etcepit Salomon edificare domum Domini in Jerusalem, in monte Moria, qui demonstratus fuerat Davidi patri eius, in loco quem paraverat David in area Ornan Jebusei. » Symbolice, significare voluit Deus in « area Jebusei. » id est, in regione Gentilium a vero Davide et Salomone, id est Christo, templum, id est Ecclesiam Catholicam verorum Israelitarum et Abraham filiorum per fidem, ex vivis fidelium lapidibus edificandam fore. Ita Angelomus, et S. Augustinus, *serm. 198 De Temp.*

Tropologice, idem Angelomus: « Arena, inquit, interpretatur area, et Ornan Latine resonat lumen nobis. Bene ergo cum Deum pro offenso, quo peccavit, placare vellet, altare jubetur in area Arena vel Ornan construere, ut inde unusquisque concipiat, quia aliter Divinitas ab homine placari non potest, nisi in area cordis, per lumen recte fidei et vere dilectionis, altare illi devotae humilitatis constituat, in quo sacrificium pie confessionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod recte per eundem Prophetam in Psalmis manifestatur, ubi dicitur ex persona Domini: Sacrificium laudis honorificavit me. Et iterum: Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, contritum et humiliatum Deus non spernit. »

Allegorice, David hic sacrificans in area Arena iramque Dei placans, et pestem sedans, typhus erat Christi, qui eodem in loco (Calvarie enim mons vicinus est monti Moris ejusque quasi pars et jugum) seipsum in hostiam pro peccato Patri immolaturus, iram ejus erat placaturus, mortemque presentem et aeternam a nobis ablaturus.

21. ET CESSIT INTERPECTIO. — Nesciebat David Deum dixisse Angelo percutienti: « Sufficit: » imo post hoc dictum Angelus apparuit Davidi stricto gladio quasi minans percutere, unde David putabat eum revera adhuc percutere; imo nonnulli putant eum revera adhuc percussisse, uti dicitur *1 Paral. 18*, idque satis innuit Scriptura, dicens ad precas et sacrificium Davidis Deum placatum sustulisse pestem hic vers. ult., et *1 Paral. cap. xxi*, ubi post sacrificium Davidis subditur versu 27: « Praecipitque Dominus Angelo, et convertit gladium in vaginam. » Ut ut est, certum est antea precas et sacrificium Davidis, necdum Deum fuisse reconciliatum, sed per Angelum stricto gladio adhuc minatum populo; verum per precas et hostias Davidis plene fuisse placatum, ac jussisse Angelo ut gladium fulminantem in vaginam recondideret.

24. EMIT ERGO DAVID AREAM ET BOVES ARGENTI SICILIS QUINQUAGINTA. — Dices: *1 Paral. xxi, 25*, dicitur: « Dedit ergo David Ornan pro loco sicos

auri, justissimi ponderis sexcentos. » Facilis et plana est communis responsio, Davidem pro area altaris et bobus dedisse sicos argenteos 50, ut hic dicitur: at vero postea pro tota area Arena, ut in ea a Salomone fabricaretur templum illud orbis miraculum, dedisse sicos aureos sexcentos. Ita S. Hieronymus, Glossa, Lyranus, Hugo, Dionysius, Cajetanus, Sallianus, Serarius et alii.

Aliter respondit Andreas Masius in *Jone*, cap. vii, versu 24; Aleazar, *De Ponderibus et mensuris*, propos. 22, pag. 60; Vilalpando, tom. III, pag. 414, scilicet hos 50 sicos vocari « argenti, » id est pecuniae (Hebraei enim aequae ac Franci pecuniam vocant *argentum*), revera tamen fuisse aureos. Jam 50 sici aurei valent 600 sicos argenti; una enim libra, drachma vel uncia auri valet duodecim argenteos, teste Platone in *Hippiarcho*. Quare sicos sexcentos, quorum fit mentio in *Paralip.*, fuisse argenteos, eos tamen vocari auri, quia in auro persoluti sunt; nam, ut dixi, 50 sici aurei dati a Davide valent sexcentos sicos argenteos. Hic sensus subtilis est et profundus, eique favent Hebraei, Septuaginta et Chaldaei, quae hoc loco habent, *emit boves, etc., in argento* (id est pecunia) *siclis quinquaginta*, scilicet aureis, qui valent 600 argenteos, uti fusi in fine Pentateuchi dixi, tract. *De Ponderibus*. Verum hic sensus dure et difficulter applicatur versionem Vulgatae, quae habet hoc loco: *Emittit, etc., argenti siclis quinquaginta*. Quare prior sensus uti communior, ita simplicior et clarior est.

25. ET PROPITIATUS EST DOMINUS TERRE. — Signum hujus propitiationis fuit ignis a Deo et caelo missus, qui hostias Davidis consumpsit et quasi ad Deum, cui offerebantur, assumpsit. Id patet ex lib. *1 Paral. xxi, 26*, ubi dicitur: « Et exaudivit eum in igne de caelo super altare holocausti. » Sic Deus ostendit sibi placere sacrificia Abelis, non Caini; Aaronis, non Nadab; Eliae, non sacerdotum Baal, per ignem et caelo in eorum victimas missum, *Gen. iv, 4; Levit. ix, 24; III Reg. cap. xvi, vers. 29*.

Simul hoc ignis signo ostendit Deus velle se eodem loco erigi a Salomone templum, in quo hostiae sibi offerrentur, et igne caelesti cremarentur, idque David populo nuntiavit, cum, ut dicitur *1 Paral. xxii, 4*, ait: « Hoc est domus Dei, et hoc est altare in holocaustum Israel. » Unde molatamos, ferrum, ligna ceteraque materiae ad fabricam templi necessariam comparavit, ut ibidem subditur. Audi Josephum, lib. VII, cap. xx: « David autem cum animadvertisset se exaudiatum et gratum fuisse sacrificium, deiecit totum illum locum, altare universi populi appellare, et Deo templum ibi edificari. Quam ejus vocem Deus in futurum ratam esse voluit. Mox enim Propheta ad eum misso, illic templum construendum praedixit a filio, quem regni successorem esset relicturus. » Jam autem ipsum Deus revelaverat Davidi volenti edificare templum, ut

dictum est cap. vii, scilicet se velle in monte Moria et Sion edificari templum, sed hoc ipsum David hic populo annuntiavit, et locum ab Areuna emit 600 siclis, ut patet ex loco *Paral.* jam citato. Ita Fineda lib. *De Salomone*, cap. v, num. 31, et ex eo Sallianus.

Hic terminantur acta politica Davidis, quae scilicet spectant bella et regimen populi. Acta enim Ecclesiastica, et spiritualia hic omittuntur, uti sunt compositio Psalmorum, distributio Levitarum et sacerdotum, ad sacrificandum, et psallendum; preparatio auri, argenti, aris, ferri, opera-

rum ad fabricam templi, quae proinde supplementur et fuse enarrantur *1 Paral.* cap. xxiii, usque ad finem libri. Insuper in eodem libro, cap. xxvii, recensentur nomina praefectorum tum exercitus, tum tribuum, ac ceterorum officialium Davidis.

Hic ergo finitur liber secundus Regum, qui totus continet acta et gesta politica Davidis, ab initio regni usque ad finem vite. Ea per singulos ipsius annos apposite et probabiliter (nil enim certi hic definiti potest) distribuunt noster Sallianus, Tornielius, Gordonus ceterique Chronologi, ex quibus haec pauca sed praecipua accipi-

ANNI DAVIDIS.

ANNI SAMUELIS.

ANNI SAULIS.

Primus: nascitur David
Anno aetatis 13, David pacit oves,

undecimo anno Samuelis Judicis
qui fuit vigesimus tertius annus
Samuelis Judicis,

Saul agros colit et pascit asinos.
quo Hebraei petunt regem. Saul
creatur rex, et varia bella feliciter conficit.

Anno 20, a Samuele in regem
privatum ungitur.
Anno 22, duellat cum Goliath eique
caput amputat.

Samuel Saulem regno privat.

Saul a demone vexatur.

Anno 23, fit tribunus et gener
Saulis.

Samuel pergit judicare.

Saul Davidi invidet.

Anno 24, fugit ad Samuelem in
Najoth.

Samuel prophetat.

Saul prophetat.

Anno 25, fugit in Ceilam: latet
in deserto Engaddi.

Samuel luget lapsum Saulis.

Saul occidit sacerdotes in Nob.

Anno 28, parci Nabal, et ducit
Abigail.

Samuel moritur.

Saul persequitur Davidem.

Anno 30, vindicat cladem Siceleg:
audit mortem Saulis.

Saul se occidit in Gelboe.

Anno 31, David creatur ungiturque
rex Juda in Hebron.

Decem tribuum regem Abner
constituit Isboseth Saulis filium.

Anno 38, ab omnibus tribubus
rex creatur.

Isboseth dolose occiditur.

Anno 39, arcem Sionis expugnat,
in eaque regni sedem locat.

Anno 42, transfert Arcem in
Sion, ante eam saltat, accipit
oraculum de nascituro Salomone.

Anno 43 et seq. bello superat Philistaeos, Ammonitas, Syros, Idumeos.

Anno 48, Hanon regem Ammon ob violatos legatos castigat et subjugat.

Anno 50, Bethsabee violat, et Uriam occidit.

Anno 51, a Nathan correptus poenitet.

Anno 52, nascitur Salomon. Amnon violat sororem suam Thamar.

Anno 54, Absalom occidit Amnon, fugitque in Gessur.

Anno 59, Absalom post quatuor annos exiliis a regno, et duos ab aula patris, plane pleneque reconciliatur Davidi.

Anno 61 aetatis, qui fuit regni 31, Absalom regnum invadit, fugit David, praedium parat, cum Absalomo configit et vincit; Absalom fugiens, capillis arbori implectitur, et tribus lanceis a Joab configitur.

Anno 63 aetatis, qui fuit regni 33, ob famem a Deo immissam David Gabaonitis tradit septem Saulis filios crucifigendos.

Anno 64 ætatis, qui fuit regni 34, quatuor bella cum Philisteis, cæcis totidem eorum gigantibus feliciter conficit. Narrantur cap. XXI, vers. 15 et sequentibus.

Anno 67 ætatis, qui fuit regni 37, lustrum agit totius populi: quare Deus immissa peste 70 millia occidit; sed David supplicans et sacrificans in area Arene Dei iram et pestem sedat.

Anno 69 ætatis, qui fuit regni 39, David Salomoni agenti annum ætatis 19, uxorem dat Naanam Ammonitidem, ex qua ipse eodem anno generat Roboam, qui ei post 40 annos in regno successit.

Anno 70 ætatis, qui fuit regni 40, David Salomonem regem constituit, ac paulo post moritur, qui fuit a mundo condito annus 2929, ante Romam conditam 270, ante Christi ortum 1021, juxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho. Hanc annorum Davidicorum seriem digessimus ex Annalibus Saliani, Gordonii et Tornielli, qui omnes eum anno ætatis 70 mortuum docent. Synchroni autem reges ei fuerunt: Codrus quidam apud Athenienses annis aliquot, inde Medon annis 20, postque eum Acastus: apud Assyrios, Dercilus, ac post eum Eupales; apud Latinos Sylvius: Ixion apud Corinthios, ut ex Eusebio colligere est; atque in his Liber secundus Regum terminatur.

COMMENTARIA

IN

LIBRUM TERTIUM REGUM.

ARGUMENTUM.

Libro primo Regum audivimus acta duorum ultimatorum Judicium, scilicet Heli pontificis et Samuelem prophetæ, ac gesta Saulis primi regis Israelis. Continet ergo primus liber chronologiam octoginta annorum: nam Heli præfuit Israeli annis 40, totidem Samuel et Saul simul. Hisce actis intexuntur gesta Davidis in adolescentia, antequam crearetur rex, nimirum unctio ejus in regem facta a Samuele, duellum cum Goliath, bellum cum Philisteis, fugæ et latebræ cum eum persequeretur Saul.

Libro secundo Regum audivimus acta Davidis ab inito regno usque ad ejus finem et mortem, quod fuit spatium 40 annorum; tot annis enim regnavit David.

Sequuntur jam duo libri ultimi, scilicet tertius et quartus Regum, qui gesta Salomonis cæterorumque Davidis posterorum Regum omnium enar-

rant, usque ad captivitatem Babylonicam, in qua a Nabuchodonosor et Chaldeis eversa est Jerusalem, Judæique traducti sunt in Babylonem, quod fuit spatium 430 annorum. Tot ergo annorum historia regum Israelis his duobus libris perterritur, ideoque hi duo libri ab Hebræis proprie Regum, a Græcis, Regnorum vocantur, cum priores duo libri Samuelis appellentur (1).

(1) Liber iste tertius ultimus est librorum quos vocant Hebræi כְּתוּבֵי שְׁמוֹנֵים וָאֶשְׂרֵי־תֵשֵׁבֶת *Prophetas priores*, qui ab ipsis dicitur כְּתוּבֵי מֶלֶכִים *Regum primus*; a Latinis *Regum tertius*, et a LXX Εξελθὼν V *Regnorum tertius*. Quod vero duos tantum posteriores regum appellant, priores Samuelis nomine insigniunt, hæc esse potuit ratio, quod et historiam duorum regum a Samuele unctorem duo primi libri contineant, et quæ tam in hoc de Saule quam in altero de Davide referuntur, Samuelis vera esse vaticinia comprobent.

ACCIPERE HORUM REGUM ORDINEM, ÆQUE AC TEMPORIS QUO REGNARUNT SERIEM.

1. Salomon regnavit	40 annis,	III Reg. cap. XI, vers. 42.
2. Roboam ejus filius	17 annis,	III Reg. cap. XIV, vers. 21.
3. Abia	3 annis,	III Reg. cap. XV, vers. 2.
4. Asa	41 annis,	III Reg. cap. XV, vers. 10.
5. Josophat	28 annis,	III Reg. cap. XXII, vers. 42.
6. Joram	8 annis, sed tribus cum patre, ac post eum solus quinque annis, uno anno partim cum patre, partim solus,	IV Reg. cap. VIII, vers. 17.
7. Ochozias	6 annis,	IV Reg. cap. VIII, vers. 26.
8. Athalia	40 annis,	IV Reg. cap. XI, vers. 4.
9. Joas	IV Reg. cap. XII, vers. 1.	
10. Amasias	IV Reg. cap. XIV, vers. 2.	
11. Azarias, sive Ozias	IV Reg. cap. XV, vers. 2.	
12. Joatham	IV Reg. cap. XVI, vers. 33.	
13. Achaz	IV Reg. cap. XVI, vers. 2.	
14. Ezechias	IV Reg. cap. XVIII, vers. 2.	
15. Manasse	IV Reg. cap. XXI, vers. 1.	
16. Amon	IV Reg. cap. XXI, vers. 19.	
17. Josias	IV Reg. cap. XXII, vers. 1.	
18. Joachaz	IV Reg. cap. XXIII, vers. 31.	
19. Joachin	IV Reg. cap. XXIII, vers. 36.	
20. Joachin	IV Reg. cap. XXIV, vers. 8.	
21. Sedecias	IV Reg. cap. XXIV, vers. 18.	